

Medicininė dëlė (*Hirudo medicinalis* L.) - 2023 metų bestuburis

Medicininės dëlės (*Hirudo medicinalis* L.) dar senovėje buvo naudojamos gydymo tikslais ir dažniausiai kraujo nuleidimui, t.y. kai „blogas“ kraujas buvo tyčia paimamas iš kūno, siekiant gydyti įvairius negalavimus. Šiuolaikinėje medicinoje dëlės vis dar naudojamos gydymui tačiau pagrinde dėl veikliųjų medžiagų, esančių dëlėlių seilėse.

Dëlės svarbios ne tik medicinoje, bet ir gėlavandenėse ekosistemose kaip žuvų ir kitų stuburinių maistas.

MORFOLOGIJA:

Medicininės dëlės (*Hirudo medicinalis* L.) (Annelida: Clitellata: Hirudinea) pagrindinė kūno spalva tamsi, varijuojanti nuo alyvuogių žalios iki rudos. **Nugarinėje pusėje tęsiasi gelsvos ar oranžinės juostelės** pamargintos juodais taškais. **Pilvinė pusė marga:** žalsva ar gelsvai žalsva išmarginta juosvomis netaisyklingomis dėmėmis ir taškais. Kūno šonuose gelsvos juostelės. Dëlė turi du siurbtukus. Vienas, mažiau išreikštas yra burnos siurbtukas, o kūno gale yra aiškiai matomas užpakalinis siurbtukas, kuris naudojamas prisitvirtinimui prie po vandeniu esančių objektų ar kitų organizmų.

Medicininė dëlė (*Hirudo medicinalis* L.): A ir C – dëlės nugarinės pusės; B – pilvinė pusė (skalė 1 cm)
Nuotr. I. Šatkauskienės

Dëlė turi gerai išvystytus raumenis, ilgą ir lankstų kūną, todėl vandenyje **geba greitai plaukti**, grakščiai vingiuodama.

Priekiniuose segmentuose dëlės turi 5 poras akučių – paprastų fotoreceptorių, kuriuos galima įžiūrėti mikroskopo pagalba. Dëlė akutėmis aiškiai nemato, tačiau gali orientuotis ar šviesu ar tamsu, iš kurios

pusės krenta šešėlis. Laukdama arba ieškodama grobio dėlė orientuojasi cheminiais receptoriais t.y. uodžia medžiagas vandenyje, arba reaguoja į vandens virpesius, judesius, kuriuos gali sukelti gyvūnas ar žmogus įbridęs į vandenį.

Išsitempusi medicininė dėlė gali siekti **iki 10 cm**.

Panašaus dydžio yra ir kita dėlių rūšis – **kumeldėlė** (*Haemopsis sanguisuga*), kuri yra beveik **juoda (tamsiai ruda) nugarinėje pusėje**, kartais turi neryškiais gelsvas juosteles kūno šonuose ir dažniausiai **vientisai tamsiai žalios spalvos pilvinėje pusėje**. Suaugusias šias dėles atskirti nesunku, tačiau kumeldėlės ūgtelėjusius jauniklius galima supainioti su medicinine dėle, kadangi jie yra tamsiai žalios spalvos ir gali turėti porą juosvų juostų nugarinėje pusėje.

Medicininė dėlė (*Hirudo medicinalis* L.)
Nuotr. I. Šatkauskienės

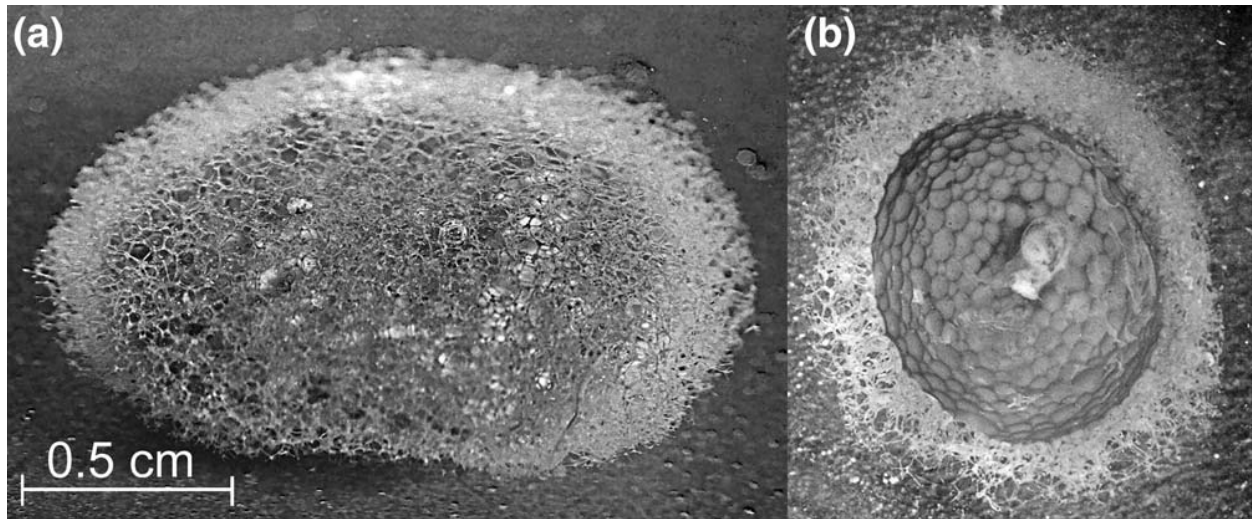
Kumeldėlė (*Haemopsis sanguisuga*) ir jos jauniklis
Nuotr. V. Voropayev ir Zdeněk Hyan

BIOLOGIJA

Medicininė dėlė maitinasi siurbdama stuburinių kraują, kurį ilgai virškina ir kartą pasimaitinusios gali ilgai badauti. Dėlės maitinimasis trunka nuo 15-20 min iki valandos ar daugiau, priklausomai nuo dėlės dydžio, jos alkanumo ir pan. Pasisotinusi dėlė pati atsikabina nuo šeimininko, palikdama ant odos maitinimosi žymę primenančią automobilio „Mercedes-Benz“ markės ženklą.

Aktyvios dėlės tampa šiltuoju sezono laikotarpiu, ir gali būti randamos vandens telkiniuose nuo pavasario iki rudens, priklausomai nuo vandens temperatūros.

Dauginasi birželio - rugpjūčio mėnesiais. Dėlės hermafroditai, tačiau apsisivaisina kryžmiškai. Po apvaisinimo deda kokonus, kurių viduje kiaušinėliai. Kokonas dedamas į dumblą, drėgną gruntą pakrantės zonoje. Medicininių dėlių ir kumeldėlių kokonai gana panašūs. Ant vandens statomi paukščių lizdai (pvz laukių) gali būti tinkamos buveinės dėlėms gyventi, daugintis ir sudėti kokonus (Buczyński ir kt., 2014; Ceylan ir kt., 2021).

Hirudo genties dėlių kokonas (Paimta iš Saidel ir kt. 2017)

BUVEINĖS

Medicininė dėlė gyvena nedideliuose gėlo vandens telkiniuose su dumblėtu dugnu, gausia vandens ir pakrantės žoline augalija. Dažnesnės vandens telkiniuose, kur gyvena varliagyviai, kadangi gali maitintis ir ant jų. Džiūstant vandens telkiniui gali įsirausti į dumblą, pasislėpti po panirusiais objektais.

PROBLEMATIKA

Lietuvoje medicininės dėlės paplitimas ir gausumas beveik netirtas. **Lietuvos raudonojoje knygoje** rašoma, kad „pagrindinės radavietės yra Rytų, Pietų Lietuvoje. Šiuo metu žinoma daugiau kaip 50 radaviečių. Pastaruoju metu aptinkamos naujos radavietės, žinomose radavietėse gyvena pastovios populiacijos. Palyginti su XX a. viduriu, pastebimas ypač sumažėjęs populiacijų gausumas. **Pastarųjų dešimtmečių gausumo ir paplitimo pokyčius sunku apibrėžti dėl duomenų stokos**”.

Medicininė dėlė yra įtraukta į **Tarptautinės gamtos išsaugojimo sąjungos (IUCN)** rūšių sąrašus su priskirta kategorija NT (*near threatened/ arti grėsmės esantys taksonai*). Tačiau daugelio šalių informaciniuose šaltiniuose rasime pateiktą gana panašią informaciją – **duomenų trūkumas apie gausumą ir paplitimą**.

Naudoti šaltiniai

Buczyński P., Tończyk G., Bielecki A., J. Cichočka, I.Kitowski, G.Grzywaczewski, J.Pakulnicka. 2014. Occurrence of the medicinal leech (*Hirudo medicinalis*) in birds' nests. *Biologia*, 69, pp.484-488, [10.2478/s11756-014-0329-0](https://doi.org/10.2478/s11756-014-0329-0)).

Ceylan, M., Çetinkaya, O., & Kvist, S. (2021). Function of the waterfowl nests as reproduction and living areas for leeches (Annelida: Hirudinea). *Animal Reproduction Science*, 232, 106816. <https://doi.org/10.1016/j.anireprosci.2021.106816>

Lietuvos raudonoji knyga <https://www.raudonojiknyga.lt/>

IUCN red list of threatened species <https://www.iucnredlist.org/>

Ukrainos bioįvairovės tinklalapis <https://ukrbio.com/index.php?id=367827>

J.Malcolm Elliott¹ and Ulrich Kutschera² **Medicinal leeches: historical use, ecology, genetics and conservation** 2011 *Freshwater Reviews* (2011) **4**, pp. 21-41

William M. Saidel¹ | Naim Saglam² | David Salas-de la Cruz³ | Ralph Saunders¹ | Daniel H. Shain¹. 2017. Elaborate ultrastructure of the Hirudo (Annelida: Hirudinae) cocoon surface.